

PEDAGOGIKA TIZIMIDAGI FANLARNI O'QITISHDA XALQ PEDAGOGIKASI MANBALARIDAN FOYDALANISH

Raximberdiyeva Maxfuzaxon Murotovna,

Qo'qon davlat universiteti

Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18445025>

Annotatsiya. Mazkur maqolada pedagogika tizimidagi fanlarni o'qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari yoritilgan. Xalq pedagogikasining tarbiyaviy, axloqiy va ma'naviy imkoniyatlari, uning ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, xalq og'zaki ijodi namunalarini pedagogik fanlar mazmuniga integratsiyalashning samarali usullari ko'rsatib berilgan. Maqolada bo'lajak pedagoglarda milliy qadriyatlarga sodiqlik, kasbiy kompetensiya va tarbiyaviy mas'uliyatni shakllantirishda xalq pedagogikasining muhim omil ekanligi asoslangan.

Kalit so'zlar: xalq pedagogikasi, pedagogika tizimi, milliy qadriyatlar, ta'lim jarayoni, tarbiya, pedagogik integratsiya, metodika.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические и методические основы использования ресурсов народной педагогики в преподавании предметов в рамках педагогической системы. Научно анализируется образовательный, нравственно-духовный потенциал народной педагогики, её роль и значение в образовательном процессе. Также показаны эффективные методы интеграции образцов народного устного искусства в содержание педагогических предметов. Статья основана на том факте, что народная педагогика является важным фактором формирования у будущих учителей приверженности национальным ценностям, профессиональной компетентности и воспитательной ответственности.

Ключевые слова: народная педагогика, педагогическая система, национальные ценности, образовательный процесс, воспитание, педагогическая интеграция, методология.

Annotation. This article covers the theoretical and methodological foundations of using folk pedagogy resources in teaching subjects in the pedagogical system. The educational, moral and spiritual potential of folk pedagogy, its role and significance in the educational process are scientifically analyzed. Also, effective methods of integrating folk oral art samples into the content of pedagogical subjects are shown. The article is based on the fact that folk pedagogy is an important factor in forming loyalty to national values, professional competence and educational responsibility in future teachers.

Keywords: folk pedagogy, pedagogical system, national values, educational process, upbringing, pedagogical integration, methodology.

Kirish. Hozirgi davrda ta'lim tizimining rivojlanishi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy va madaniy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq holda kechmoqda. Globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin ortishi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning jadal joriy etilishi ta'lim mazmunini yangilashni, uni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida takomillashtirishni talab etmoqda. Ayniqsa, pedagogika tizimidagi fanlarni o'qitishda nafaqat nazariy bilimlarni yetkazish, balki bo'lajak pedagoglarda yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlar, milliy o'zlikni anglash va tarbiyaviy mas'uliyatni shakllantirish muhim vazifa sifatida maydonga chiqmoqda.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari jarayonida milliy qadriyatlarga tayanish, xalqning tarixiy tajribasi va ma'naviy merosidan samarali foydalanish ustuvor yo'nalishlardan biri etib belgilangan. Bu borada xalq pedagogikasi manbalari ta'lim-tarbiya jarayonini boyituvchi, uni hayot bilan uzviy bog'lovchi muhim pedagogik resurs sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Xalq pedagogikasi asrlar davomida xalqning tarbiya haqidagi qarashlari, axloqiy me'yorlari, urf-odat va an'analari asosida shakllangan bo'lib, unda shaxs kamolotiga oid muhim g'oyalar mujassamlangan.

Pedagogika tizimidagi fanlar mazmunan tarbiya, ta'lim, shaxs rivoji va ijtimoiylashuv masalalarini qamrab olganligi sababli ularni o'qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish didaktik va tarbiyaviy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Xalq og'zaki ijodi namunalaridan, milliy urf-odat va an'analardan pedagogik maqsadlarda foydalanish talabalarda nazariy bilimlarni chuqurroq anglash, pedagogik hodisalarga tanqidiy va milliy nuqtayi nazardan yondashish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, bu jarayon bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga, ularni milliy-ma'naviy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Pedagogika tizimidagi fanlarni o'qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy tadqiqotlarida muhim yo'nalishlardan biri sifatida yoritilgan. Ushbu masala pedagogika nazariyasi, etnopedagogika, tarbiya nazariyasi hamda ta'lim metodikasi doirasida o'rganilib, xalq pedagogikasining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni va imkoniyatlari turli ilmiy yondashuvlar asosida tahlil qilingan.

Sharq mutafakkirlari Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy asarlarida tarbiya masalalari xalqona donishmandlik, axloqiy poklik va ma'naviy kamolot g'oyalari bilan uzviy bog'liq holda talqin etilgan. Jumladan, Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida xalq og'zaki ijodi, urf-odat va milliy tarbiya an'analari shaxs kamolotining muhim omili sifatida e'tirof etiladi. Bu qarashlar zamonaviy pedagogik ta'limda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanishning nazariy ildizlarini tashkil etadi.

Zamonaviy o'zbek pedagog olimlari J.Hasanboyev, A.Qodirov, B.To'xtaboyev, R.Jo'rayev va boshqalarning tadqiqotlarida xalq pedagogikasi mustaqil ilmiy-pedagogik yo'nalish sifatida asoslab berilgan. Ularning ilmiy ishlarida xalq pedagogikasi manbalari – maqol, matal, ertak, doston, urf-odat va an'analarning tarbiyaviy imkoniyatlari chuqur tahlil qilinib, ularni ta'lim jarayoniga integratsiyalash metodikasi ishlab chiqilgan. Xususan, A.Qodirov xalq pedagogikasini shaxs axloqiy kamolotini ta'minlovchi tabiiy tarbiya tizimi sifatida talqin qiladi.

Pedagogika fanlarini o'qitish metodikasiga oid adabiyotlarda ham xalq pedagogikasi masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqotchilar pedagogik fanlar mazmunini milliy qadriyatlar asosida boyitish talabalarda kasbiy-pedagogik kompetensiyalarni

shakllantirishda samarali ekanini ta'kidlaydilar. Interfaol ta'lim metodlari, muammoli ta'lim va kompetensiyaviy yondashuv doirasida xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish masalalari ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Shuningdek, etnopedagogika yo'nalishidagi tadqiqotlarda xalq pedagogikasi ijtimoiy tajriba, madaniy meros va tarbiyaviy qadriyatlarining uzviy birligi sifatida talqin etiladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, pedagogika tizimidagi fanlarni o'qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish nafaqat bilim berish, balki talabalarda milliy o'zlikni anglash, ma'naviy barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot pedagogika tizimidagi fanlarni o'qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish masalasini ilmiy asosda o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida pedagogik jarayonlarni tahlil qilish va umumlashtirishga yo'naltirilgan nazariy metodlar ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy-taqqoslash, tizimli yondashuv va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, xalq pedagogikasi manbalarining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni va imkoniyatlarini aniqlashda analitik va mantiqiy tahlil metodlari qo'llanildi. Tadqiqot natijalarini asoslashda pedagogik tajribalar va amaliy kuzatuvlardan olingan xulosalar umumlashtirildi. Mazkur metodologik yondashuv xalq pedagogikasini pedagogika fanlarini o'qitish jarayoniga integratsiyalashning ilmiy-pedagogik asoslarini aniqlashga xizmat qildi.

Tahlil va natijalar. Xalq pedagogikasi pedagogika fanining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u xalqning ko'p asrlik tarbiyaviy tajribasi, ma'naviy qarashlari, axloqiy me'yorlari hamda ijtimoiy hayot jarayonida shakllangan ta'lim-tarbiya an'alarini o'zida mujassam etadi. Xalq pedagogikasi tushunchasi ostida avloddan-avlodga og'zaki va amaliy tarzda uzatilgan tarbiyaviy g'oyalar, urf-odatlar, marosimlar, xalq og'zaki ijodi namunalari hamda hayotiy tajribaga asoslangan pedagogik qarashlar majmui tushuniladi. Ushbu tizim rasmiy pedagogik ta'limotlardan avval paydo bo'lgan bo'lib, shaxs kamolotiga ta'sir ko'rsatuvchi tabiiy va ijtimoiy omil sifatida shakllangan.

Ilmiy-nazariy jihatdan xalq pedagogikasi shaxs tarbiyasida muhim bo'lgan axloqiy, estetik, mehnat va jismoniy tarbiya elementlarini o'z ichiga oladi. Unda insonparvarlik, vatanparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik, halollik, mehnatsevarlik kabi fazilatlar ustuvor g'oya sifatida qaraladi. Bu jihatlar xalq pedagogikasining asosiy nazariy poydevorini tashkil etib, u shaxsni jamiyatda faol, mas'uliyatli va ma'naviy barkamol etib tarbiyalashga xizmat qiladi.

Xalq pedagogikasining ilmiy-nazariy asoslari Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari bilan chambarchas bog'liqdir. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy kabi mutafakkirlar o'z asarlarida tarbiya masalasini xalqona donishmandlik, axloqiy poklik va ma'naviy kamolot bilan uyg'un holda talqin etganlar. Ularning pedagogik qarashlarida xalqning hayotiy tajribasi va tarbiyaviy an'analari muhim

o‘rin egallaydi. Bu holat xalq pedagogikasining ilmiy asoslangan va tarixiy jihatdan uzviy tizim ekanini tasdiqlaydi.

Zamonaviy pedagogika fanida xalq pedagogikasi etnopedagogika doirasida chuqur o‘rganilib, mustaqil ilmiy yo‘nalish sifatida e‘tirof etilmoqda. Ilmiy tadqiqotlarda xalq pedagogikasi shaxsning ijtimoiylashuvi, axloqiy kamoloti va ma‘naviy barkamolligini ta‘minlovchi samarali tarbiya tizimi sifatida talqin qilinadi. Shu nuqtayi nazardan, xalq pedagogikasi nafaqat tarixiy-madaniy meros, balki zamonaviy ta‘lim jarayonini boyituvchi pedagogik resurs sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Xalq pedagogikasining nazariy asoslari ta‘lim va tarbiya birligi, uzluksizlik, hayot bilan bog‘liqlik hamda shaxsga yo‘naltirilganlik tamoyillariga tayanadi. Ushbu tamoyillar pedagogika tizimidagi fanlarni o‘qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslarini belgilab beradi. Natijada xalq pedagogikasi zamonaviy pedagogik ta‘limda milliy qadriyatlarni singdirish, tarbiyaviy ta‘sirni kuchaytirish va pedagog kadrlarni ma‘naviy jihatdan yetuk qilib tayyorlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Pedagogika tizimidagi fanlar shaxsni har tomonlama kamol toptirishga qaratilgan bo‘lib, ularning mazmuni ta‘lim va tarbiya jarayonining nazariy hamda amaliy jihatlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu fanlarni o‘qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish ta‘lim mazmunini boyitish, uni milliy-ma‘naviy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Xalq pedagogikasi manbalari pedagogik bilimlarni hayotiy tajriba bilan bog‘lab, talabalarning mavzuni chuqur va ongli o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Xalq og‘zaki ijodi namunalari, milliy urf-odatlar va an‘analar pedagogika fanlarining tarbiyaviy yo‘nalishini kuchaytiradi. Jumladan, tarbiya nazariyasi, pedagogik mahorat, oila pedagogikasi kabi fanlarni o‘qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish talabalarda axloqiy qadriyatlar, kasbiy mas‘uliyat va pedagogik ongni shakllantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu jarayonda xalq pedagogikasi pedagogik bilimlarning tabiiy manbai sifatida namoyon bo‘ladi.

Shuningdek, pedagogika tizimidagi fanlarni o‘qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish bo‘lajak pedagoglarda milliy o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik va ma‘naviy barqarorlikni rivojlantiradi. Xalq pedagogikasi orqali berilayotgan tarbiyaviy g‘oyalar talabalarning pedagogik faoliyatga bo‘lgan munosabatini yanada mas‘uliyatli va ongli shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada pedagogika fanlarining nazariy mazmuni amaliy-tarbiyaviy ahamiyat kasb etib, ta‘lim jarayoni samaradorligi oshadi.

Xalq pedagogikasi manbalarini pedagogika tizimidagi fanlarni o‘qitish jarayoniga integratsiyalash metodik jihatdan puxta yondashuvni talab etadi. Ushbu jarayon ta‘lim mazmunini xalqning tarixiy tajribasi va ma‘naviy merosi bilan uyg‘unlashtirishga qaratilgan bo‘lib, pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Integratsiya jarayonida xalq pedagogikasi manbalari ta'limning asosiy maqsad va vazifalariga mos holda tanlanishi muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim jarayonida xalq pedagogikasi manbalarini integratsiyalashning samarali yo'llaridan biri pedagogika fanlari mazmunini xalqona tarbiyaviy g'oyalar bilan boyitishdir. Bu jarayonda maqol va matallar, ertak va rivoyatlar pedagogik tushunchalarni izohlashda didaktik vosita sifatida qo'llaniladi. Mazkur yondashuv talabalarning mavzuni obrazli va mantiqiy idrok etishiga yordam beradi hamda bilimlarning mustahkamlanishini ta'minlaydi.

Shuningdek, xalq pedagogikasi manbalarini integratsiyalash jarayonida interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Munozara, muammoli vaziyatlar, tahliliy topshiriqlar va mustaqil tadqiqot ishlari orqali talabalar xalq pedagogikasidagi tarbiyaviy g'oyalarni zamonaviy pedagogik muammolar bilan qiyosiy tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash va kasbiy tahlil ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, xalq pedagogikasi manbalarini integratsiyalashda amaliy mashg'ulotlar va loyiha faoliyati alohida o'rin tutadi. Talabalarning xalq pedagogikasi asosida tayyorlangan loyihalar, taqdimotlar va mustaqil ishlar orqali o'z bilimlarini amaliy jihatdan namoyon etishlari pedagogik tayyorgarlik sifatini oshiradi. Shu tariqa xalq pedagogikasi manbalarini ta'lim jarayoniga integratsiyalash bo'lajak pedagoglarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashning muhim vositasiga aylanadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot pedagogika tizimidagi fanlarni o'qitishda xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy va metodik jihatlarini yoritishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xalq pedagogikasi xalqning ko'p asrlik tarbiyaviy tajribasi, axloqiy qarashlari va ma'naviy merosini o'zida mujassam etgan holda zamonaviy pedagogik ta'limni boyituvchi muhim manba hisoblanadi. Uni pedagogika fanlari mazmuniga integratsiyalash ta'lim jarayonining tarbiyaviy va didaktik samaradorligini oshiradi.

Xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish bo'lajak pedagoglarda milliy o'zlikni anglash, axloqiy mas'uliyat, kasbiy tafakkur va ma'naviy barkamollikni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, xalq og'zaki ijodi namunalari, urf-odat va an'analarning pedagogik fanlar mazmuni bilan uyg'unlashuvi nazariy bilimlarni hayotiy tajriba bilan bog'lash imkonini yaratadi. Bu esa talabalarning pedagogik hodisalarga tanqidiy va ongli yondashuvini ta'minlaydi.

Tadqiqot jarayonida xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanishning samaradorligi ularning tizimli, maqsadli va metodik jihatdan puxta tashkil etilishiga bog'liqligi aniqlandi. Shu bois pedagogika tizimidagi fanlarni o'qitishda xalq pedagogikasini integratsiyalash jarayonini takomillashtirish, pedagoglarning metodik tayyorgarligini

kuchaytirish hamda mazkur yo‘nalishda ilmiy-uslubiy ta‘minotni rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Umuman olganda, xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish pedagogik ta‘limning sifatini oshirish va raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 128 b.
2. Hasanboyev J., To‘xtaboyev B., Jo‘rayev R. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2015. – 320 b.
3. Qodirov A. Xalq pedagogikasi va tarbiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017. – 204 b.
4. To‘xtaboyev B. Etnopedagogika asoslari. – Toshkent: Universitet, 2019. – 180 b.
5. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
6. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Fan, 1993. – 160 b.
7. Ibn Sino A.A. Donishnoma. – Toshkent: Fan, 1980. – 256 b.